

Recenzja dorobku naukowego dr Pauliny Tobiasz-Lis w postępowaniu habilitacyjnym w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna

Recenzję sporządziłam w odpowiedzi na Postanowienie nr **38/GESiGP/2020-2024** Komisji Uniwersytetu Łódzkiego do spraw stopni i tytułów naukowych w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, podjętej w dniu 5 grudnia 2023 roku. Zakres oceny wynika z wymagań i wytycznych wskazanych w art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r. poz. 742 ze zm.).

Recenzję opracowałam na podstawie, dostarczonych mi pocztą tradycyjną, następujących materiałów i dokumentów: kopii dokumentu potwierdzającego posiadanie przez Kandydatkę stopnia naukowego doktora; autoreferatu; wykazu i kopii artykułów stanowiących osiągnięcie naukowe; oświadczeń współautorów publikacji stanowiących osiągnięcie naukowe; wykazu pozostałych osiągnięć naukowych wraz z kopiami wybranych artykułów; oświadczenia i kopii dokumentów potwierdzających udział w stażu naukowym oraz w wybranych projektach naukowych. Dokumentację otrzymałam 10 stycznia 2024 r.

Informacje ogólne o Kandydatce

Dr Paulina Tobiasz-Lis od roku 2008 jest pracownikiem Wydziału Nauk Geograficznych Uniwersytetu Łódzkiego. Najpierw była zatrudniona jako asystent w Zakładzie Geografii Regionalnej i Społecznej, a od roku 2012 jest adiunktem w Katedrze Geografii Regionalnej i Społecznej. Tytuł zawodowy magistra geografii w zakresie gospodarki przestrzennej i planowania przestrzennego uzyskała w roku 2006. W latach 2007-2012 ukończyła także: studia podyplomowe z urbanistyki i planowania przestrzennego na Politechnice Wrocławskiej (2007); studia doktoranckie z geografii społeczno-ekonomicznej i geografii fizycznej na Uniwersytecie Łódzkim (2010) oraz podyplomowe studia z geoinformacji na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (2012). W roku 2012 uzyskała stopień doktora nauk o Ziemi w zakresie geografii na podstawie rozprawy doktorskiej pt.: *Zmiany obrazu Łodzi w świadomości jej mieszkańców w okresie transformacji*". Promotorem dysertacji był dr hab. J. Dzieciuchowicz, prof. UŁ. Funkcję recenzentów w postępowaniu pełnili: dr hab. J. Kotus, prof. UAM oraz dr hab. E. Szkurłat, prof. UŁ.

Ocena głównego osiągnięcia naukowego

Dr Paulina Tobiasz-Lis, jako osiągnięcie naukowe stanowiące jej wkład w rozwój dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna i będące podstawą do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego, przedstawiła cykl artykułów. Osiągnięcie zatytułowała: ***Społeczne odwzorowanie przestrzeni. Koncepcja, metody, zastosowania.***

Ocena formalna publikacji tworzących cykl

W skład cyklu Kandydatka włączyła dziewięć artykułów naukowych, które ułożyła w następującej kolejności:

- 1] Tobiasz-Lis P., Wójcik M., 2014, Wyobrażenia przestrzenne mieszkańców wsi. Wykorzystanie metody odręcznych szkiców, *Studia Obszarów Wiejskich*, 35, 29-44.
- 2] Tobiasz-Lis P., Wojcik M., 2021, "The Village as a Place of...". Anchoring the Territorial Identity of the Countryside. Examples from Poland, *Journal of Settlements and Spatial Planning*, 7, 65-72.
- 3] Tobiasz-Lis P., Wójcik M., 2013, Evaluating and interpreting the city using a photo projective method: the example of Łódź, *Geographia Polonica*, 2, 137-152.
- 4] Tobiasz-Lis P., 2019, Time, Space and the Social Life: New Interpretation of Cemeteries in the City, *Acta Universitatis Lodzianensis, Folia Geographica Socio-Oeconomica*, 35, 59-72.
- 5] Tobiasz-Lis P., 2022, Discovering the City of Lodz (Poland). Spatial Experiences and Perceptions of Exchange Students, *Journal of Settlements and Spatial Planning*, 9, 57-68.
- 6] Tobiasz-Lis P., 2015, Obraz wsi i rolnictwa w polskich i angielskich podręcznikach do geografii, *Studia Obszarów Wiejskich*, 40, 169-179.
- 7] Wojcik, M., Tobiasz-Lis, P., Dmochowska-Dudek, K., 2016, Thematisation of space as a local development factor. Case study of Sierakowo Sławieńskie and Masłomęcz, *Studia Obszarów Wiejskich*, 43, 113-123.
- 8] Wojcik, M., Dmochowska-Dudek, K., Jeziorska-Biel, P., Tobiasz-Lis, P., 2018, Understanding strategies for overcoming peripherality: A Polish experience of transition, *Bulletin of Geography*, 40 (40), 173-192 .
- 9] Piras, S., Tobiasz-Lis, P., Currie, M., Dmochowska- Dudek, K., Duckett, D., Copus, A., 2022, Spatial justice on the horizon? A combined Theory of Change scenario tool to assess place-based interventions, *European Planning Studies*, 30(5), 952-973.

Artykuły zostały opublikowane w latach 2013-2023. Kandydatka jest samodzielną autorką trzech z nich [4,5,6]. Trzy publikacje [1,2,3] przygotowała we współpracy z M. Wójcikiem (Habilitantka jako pierwszy autor) i trzy teksty powstały w zespołach wieloautorskich. Taką strukturę cyklu pod względem autorstwa artykułów uważam za właściwą i dowodzącą, że Kandydatka potrafi pracować zarówno indywidualnie, jak i w mniejszych oraz większych zespołach badawczych.

W artykułach współautorskich wkład pracy dr P. Tobiasz-Lis wahał się od 30% do 80%. Załączone do dokumentacji awansowej oświadczenia wskazują, że w przypadku artykułów

niesamodzielnych Kandydatka współpracowała nad koncepcją, zakresem i strukturą treści, zbierała lub/i opracowywała materiał empiryczny, formułowała wnioski, zajmowała się procedurą składania artykułów do czasopism i była odpowiedzialna za monitorowanie procesu wydawniczego (jako autor korespondencyjny) [1,2,3,7,8]. W jednym artykule [9], który jest jednocześnie tekstem o najwyższych wskaźnikach naukometrycznych spośród publikacji włączonych do cyklu, wkład dr P. Tobiasz-Lis wyrażony udziałem procentowym nie został prawidłowo udokumentowany. Załączyła ona oświadczenie o podziale procentowym pracy oraz zgodę na przedstawienie tekstu w postępowaniu awansowym od jednej autorki. Podzieliła zaangażowanie w przygotowanie artykułu pomiędzy siebie i tę współautorkę w proporcji 50/50. Nie uwzględniła czterech pozostałych współautorów tekstu. Fakt ten uważam za istotną nieprawidłowość i utrudnienie w jednoznacznej ocenie wkładu Habilitantki w przygotowanie tej publikacji.

Artykuły włączone do cyklu zostały opublikowane zarówno w czasopismach o zasięgu krajowym [1,6,7], jak i międzynarodowym [2,3,4,5,8,9]. Ich łączna liczba punktów MNiSW wynosi 400 a łączny Impact Factor (pięcioletni) to 3.937. W obu przypadkach nie są to wartości wysokie, biorąc pod uwagę fakt, że cykl tworzy dziewięć tekstów. Nie jestem zwolenniczką wymierzania wartości publikacji na podstawie, zmieniającej się i słusznie kontestowanej przez wielu badaczy, krajowej listy punktowania czasopism. Ocenę tę formułuję na podstawie wskaźnika IF tekstów wybranych przez Kandydatkę do cyklu. Należy jednak z drugiej strony zaznaczyć, że prace stanowiące osiągnięcie opublikowano w specjalistycznych, mających długie tradycje i cieszących się naukowym uznaniem wśród geografów społecznych w naszym kraju czasopismach, m.in.: *Studia Obszarów Wiejskich* (3 artykuły), *Geographia Polonica* (1 artykuł), *Bulletin of Geography* (1 artykuł), *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Geographica Socio-Oeconomica* (1 artykuł), *European Planning Studies* (1 artykuł). Habilitantka nie dostarczyła danych umożliwiających stwierdzenie, na ile artykuły wybrane do cyklu zostały dostrzeżone przez społeczność naukową, czego wyrazem byłyby ich cytowania. Załączyła jedynie liczbę cytowań całego dorobku, do której odniosę się dalszej części recenzji.

Ocena koncepcji cyklu

Cykl publikacji wchodzących w skład osiągnięcia jest, jak pisze Kandydatka, rezultatem jej utrwalonych zainteresowań badawczych, dotyczących geografii człowieka a ściślej jego funkcjonowania w przestrzeni. Funkcjonowanie to oznacza, przede wszystkim, postrzeganie elementów ją tworzących, doświadczanie, przeżywanie, interpretowanie oraz waloryzowanie przestrzeni/miejsca. Wielopoziomowa relacja człowiek-środowisko (w przypadku badań Kandydatki głównie wieś/miasto) jest fundamentem do kreowania wyobrażeń o miejscach, a w rezultacie, najpewniej „dla miejsc” lub „przeciw miejscom”.

Jako cel naczelný cyklu Habilitantka wskazała: „sformułowanie koncepcji społecznego odwzorowania przestrzeni i jej zastosowanie w studiach empirycznych z zakresu geografii człowieka, w szczególności skoncentrowanych na problematyce percepcji i wyobrażeń przestrzeni oraz rozwoju lokalnego”. Realizacja takiego celu jest, według mnie, bardzo ważna dla dokonywania się postępu w geografii społeczno-ekonomicznej. Kontekst przestrzenny, nazywany też ontologią przestrzenną, jest umieszczany w centrum dyskusji metodologicznych geografów a jednocześnie stanowi integralną część codzienności każdego człowieka. Ludzie żyją w przestrzeni, postrzegają ją osobniczo, „filtrują” spostrzeżenia z nią związane przez pryzmat własnych emocji, doświadczeń, wrażliwości oraz wiedzy, co z kolei buduje ich wyobrażenia i może warunkować charakter działań w tych miejscach. Rzetelna eksploracja naukowa obszaru problemowego percepcji społecznej w geografii - a ta oznacza ujęcie go i od strony teoretycznej i empirycznej - ma doniosłe znaczenie dla planowania i realizowania nowatorskich badań dotyczących współczesnych uwarunkowań przemian i gospodarowania tak w miastach, jak i na obszarach wiejskich.

Prace wybrane przez Habilitantkę do cyklu są ze sobą powiązane i odpowiadają ich wspólnemu tytułowi oraz celowi głównemu. Stawiane w artykułach cele, przedmiot i zakresy badań pozwalają, z jednej strony dostrzec ich różnicowanie, a z drugiej spójność w ramach trzech bloków zagadnień, tj.: koncepcyjnym, metod badawczych oraz aplikacyjnym (przykłady konkretnych działań na rzecz rozwoju lokalnego czy regionalnego). Kandydatka, w tekstach włączonych do cyklu, zawarła kwestie teoretyczno-metodologiczne i terminologiczne, dotyczące pojęcia społecznego odwzorowania przestrzeni, choć w mojej ocenie w sposób bardziej dojrzały, klarowny i pogłębiony, przedstawiała je w autoreferacie. Dowiodła dobrego rozeznania w stanie naukowej wiedzy z zakresu koncepcji pozycjonujących badania przestrzeni, rozwijanych w nurcie pozytywistycznym i postpozytywistycznym. Istotnym elementem cyklu jest synteza ujęć modelowych przestrzeni potrójnie złożonej wraz z teorią uprzestrzennienia wsi i jej mieszkańców. Kandydatka naświetliła mechanizmy reorientacji badań przestrzeni w geografii człowieka, dostrzegając ewolucję ujęć teoretyczno-metodologicznych przy stałości i zgodzie co do interpretowania przestrzeni przez pryzmat osobniczych, a więc zindywidualizowanych doświadczeń, emocji, skutkujących ocenami/wartościowaniami i podejmowaniem lub też zaniechaniem konkretnych działań.

Ocena merytoryczna publikacji tworzących cykl

Artykuł 1:

Celem artykułu otwierającego cykl stanowiący osiągnięcie było częściowe uzupełnienie luki w zakresie metod badania społecznej percepcji wsi. Tekst dostarczył: a) wartościowej syntezy wiedzy o stosowaniu szkiców odręcznych w badaniach miast; b) propozycji klasyfikowania i analizy zawartości szkiców, którą autorzy tekstu opracowali wykorzystując elementy wyobrażeń

struktury przestrzeni miast, wyróżnione przez K. Lyncha oraz klasyfikację odręcznych szkiców sąsiedztwa autorstwa F. C. Ladd; c) przykładów wykorzystania wypracowanej klasyfikacji do analizy zawartości szkiców odręcznych przestrzeni wsi. Za cenne uznaję, iż zaprezentowano to, jak metoda szkiców odręcznych, stosowana dotąd w badaniach przestrzeni miejskich, może być z powodzeniem implementowana do badań społecznego odbioru przestrzeni i wyobrażeń wsi. Podejmowanie nowych problemów badawczych powoduje konieczność poszukiwania, właściwych dla ich eksploracji, metod badań. Wymaga trafnego ich adaptowania do specyfiki wybranej problematyki oraz wypracowywania strategii w określonych kontekstach badawczych. Zastosowanie szkiców odręcznych, jako metody badania społecznej percepcji wsi, jest takim działaniem. Wyniki analiz zamieszczone w artykule (z uwagi na bardzo ogólny opis procedury doboru podmiotów do badań oraz jednostkowe przykłady) można, w mojej ocenie, traktować jednak wyłącznie jako exemplum użycia metody, a nie podstawę do wnioskowania o wyobrażeniach przestrzeni zbadanych mieszkańców wsi.

Wkład Habilitantki w przygotowanie artykułu: koncepcja, zakres, układ treści; przegląd literatury zebranie materiału empirycznego; opracowanie wyników i formułowanie wniosków.

Artykuł 2:

W drugim artykule przedstawiono potencjał swobodnych wywiadów biograficznych w zakresie rejestrowania sposobu postrzegania wsi przez jej mieszkańców. Słusznie przyjęto, iż przestrzeń jest konstruowana z pomocą języka/słowa, a następnie kodowana, interpretowana przez konkretne, osobiste doświadczenia, nabywane przez człowieka w danej przestrzeni. Za najbardziej wartościowy i nowatorski element tego artykułu uważam poszerzenie klasycznej analizy treści wywiadów o dokumentację fotograficzną obiektów stanowiących ilustrację historii ujawnianych w trakcie indywidualnych wywiadów pogłębionych. Wyniki (materiał badawczy zebrany w jedenastu, celowo wybranych, wsiach) zinterpretowano, bazując na trójwymiarowym schemacie osoba-proces-miejsce. Dzięki temu, stan wiedzy o percepcji wsi uzupełniono, między innymi, o ustalenia kluczowych kategorii znaczeń wsi dla jej mieszkańców. Dowiedziono, że wykorzystanie wywiadów narracyjnych i wnikliwa analiza indywidualnych historii życia mieszkańców wsi, prowadzona z uwzględnieniem wiedzy o środowisku geograficznym i zasobach kultury materialnej oraz niematerialnej, może być skuteczną jakościową metodą pomyślnie służącą opisywaniu i wyjaśnianiu przestrzeni (wsi).

Wkład Habilitantki w przygotowanie artykułu: przegląd literatury; zebranie materiału empirycznego; opracowanie wyników i formułowanie wniosków.

Artykuł 3

Biorąc po uwagę tematykę i założone cele osiągnięcia naukowego, artykuł trzeci zaliczam do najważniejszych publikacji w ocenianym cyklu. Autorzy wypracowali i zastosowali procedurę identyfikowania oraz interpretowania przestrzeni miasta Łodzi z perspektywy indywidualnych doświadczeń młodych ludzi (studentów geografii). Do realizacji celu użyto fotografii opatrzonej krótkimi komentarzami, pisanymi przez autorów zdjęć. Komplementarne wykorzystanie fotografii oraz narracji autorzy nazwali esejami fotograficznymi. Za słuszne i potrzebne uważam zwrócenie się w jakościowych badaniach percepcji przestrzeni ku tej formie zapisu obrazu, jakim są zdjęcia. Dokonujący się w społeczeństwie „zwrot obrazowy”, zwany obrazocentryzmem, jest faktem. Aktualnie fotografie pełnią wielorakie funkcje w badaniach percepcyjnych, w tym zwłaszcza funkcję opisującą, wyjaśniającą, interpretacyjną, oceniającą etycznie, estetyczną i teoretyzującą. Potencjał fotografii w pokazywaniu sposobu postrzegania świata, a także łatwość ich wykonania, powielania i egalitarny charakter spowodowały, że ich znaczenie w badaniach społecznej percepcji miejsc zdecydowanie się nasila. Autorzy na czas dostrzegli i wykorzystali ten potencjał. Dużym walorem naukowym i aplikacyjnym opracowanej procedury było wyznaczenie kategorii percepcyjnych, tj.: „miejsca – symbole Łodzi”, „miejsca piękne”, „miejsca brzydkie”, „miejsca, w których widać rozwój”, „miejsca, w których widać kryzys”, „miejsca, w których zatrzymał się czas” i „miejsca, w których się chowam”. Kategorie te dostarczają innym badaczom inspiracji do nowych ujęć w analizowaniu przestrzeni (miasta lub wsi) oraz interpretacji lub oceny jej zmian w czasie. Praktykom zajmującym się planowaniem przestrzennym lub audytem krajobrazowym, klasyfikacja ta poszerza instrumentarium służące do identyfikowania obszarów wymagających interwencji i to zarówno polegających na lepszym wykorzystaniu ich potencjału, jak i redukowaniu ryzyk. Ciekawe i cenne są wnioski z badań empirycznych, w tym, m.in.: stwierdzenie istnienia konkretnych dysproporcji w przestrzeni miejskiej Łodzi.

Wkład Habilitantki w przygotowanie artykułu: opracowanie wyników i formułowanie wniosków.

Artykuł 4

W tym artykule Kandydatka skupiła się na kwestiach postrzegania cmentarzy w przestrzeni miejskiej. Za cel badawczy postawiła określenie ich miejsca w strukturze przestrzennej i rozpoznanie czynników kształtujących postrzeganie cmentarzy przez ludzi. Do realizacji celu użyła, wcześniej opracowanej przez siebie, metody eseju fotograficznego. Za cenne uważam to, że do analizy treści esejów wykorzystała, bardzo rzadko stosowaną przez geografów społecznych (a znaną od lat 80-tych XX wieku i uznaną w badaniach leksykalnych), metodę pól semantycznych. Wkład do nauki, którego dostarcza treść tego artykułu, widzę dwojako. Po pierwsze, jest nim postawienie przez Habilitantkę cmentarzy jako przedmiotu badań dotyczących społecznego

odwzorowania przestrzeni. Nekropolie dotąd były w zasadzie wyłącznie badane przez geografów, albo z perspektywy ich walorów turystyczno-krajoznawczych, albo z ich potencjalnie niekorzystnego, wpływu na środowisko przyrodnicze. Uzupełniła w ten sposób lukę w zakresie wiedzy o roli cmentarzy w kreowaniu tożsamości lokalnej, tworzeniu pozytywnych relacji między ludźmi a otoczeniem czy – jak to określa – „kotwiczeniu” nowoczesnej przestrzeni miejskiej i wzbogacaniu jej o miejsca, w których czas zwalnia i pobudza człowieka do refleksji. Po drugie, sięgając po epizodycznie wykorzystywaną w badaniach geograficznych analizę pól semantycznych, spopularyzowała ją i dowiodła jej przydatności w badaniach jakościowych (analiz danych tekstowych).

Artykuł 5

W opracowaniu tym Kandydatka przedstawiła kształtowanie postrzegania oraz adaptowania się człowieka do nowej przestrzeni. Adaptację tę zaprezentowała na przykładzie wyników badań, którymi objęła tymczasowych użytkowników (zagranicznych studentów) przestrzeni miasta Łódź. Wykorzystywaną dotąd przez siebie do badań percepcyjnych, zestaw narzędzi badawczych, dr P. Tobiasz-Lis tym razem poszerzyła o mapy mentalne oraz cyfrowe, przygotowywane przez uczestników badania. Konsekwentne rozbudowywanie wachlarza metod, technik badania wyobrażeń miejsc jest słusznym postępowaniem dojrzałego badacza o ustalonych polach zainteresowań naukowych. Wkładem Habilitantki w rozwój dyscypliny w tym tekście jest ustalenie ciekawych prawidłowości dotyczących budowania relacji człowieka z przestrzenią, poprzez jej osvajanie w toku codziennego doświadczania i interakcji (na różnych poziomach) z miastem. Działania takie, jak wykazała Kandydatka, w stosunkowo krótkim czasie prowadzą do zmiany początkowego poczucia wyobcowania w przywiązanie. Ono z kolei kreuje warunki do budowania emocjonalnego stosunku człowieka do miejsca i więzi z nim. Wnioski te, według mnie, mają potencjał aplikacyjny, w tym zwłaszcza mogą posłużyć do praktyk zmierzających do inkluzji nazywanej też „zszywaniem” tymczasowych mieszkańców każdej przestrzeni (miasta/wsi) zarówno z zamieszkującą ją społecznością, jak i z miejscem. Wartość naukową tego artykułu znacząco podniosłoby jednak nawiązanie w części teoretycznej do, uznanej w geografii człowieka, psychologii środowiskowej i urbanistyce, koncepcji *geografii spotkania*. Kwestie koncepcyjne Kandydatka postawiła na pierwszym planie w tytule osiągnięcia, stąd mocniej dostrzegam ten brak. Koncepcja geografii spotkania doskonale wyjaśnia rolę kontaktu/spotkania człowieka w kształtowaniu się jego więzi z miejscem i „wyrastania” w nie. Warto byłoby zauważyć, że – jak w tej koncepcji podkreślono – tempo budowania relacji podmiotu z miejscem oraz siła tejże, determinowana są przez narrację o wyjątkowości miejsca, moc strumienia codziennych spotkań człowieka z miejscem i ludźmi, czyli tzw. kontakt znaczący.

Artykuł 6

Szósty artykuł w cyklu Kandydatka poświęciła, prezentowemu w podręcznikach do nauczania geografii w Polsce oraz Anglii, wizerunkowi wsi i rolnictwa. Habilitantka właściwie potraktowała podręczniki szkolne jako przestrzenie reprezentacji środowiska geograficznego. Dowiedziono bowiem (m.in. prace Angiel, Piskorza, Tracz), że dobór i układ treści oraz sposoby jej przedstawienia mogą, istotnie a nawet determinująco, wpływać na postrzeganie środowiska geograficznego przez dzieci i młodzież. Dostrzeżenie wagi i roli edukacji szkolnej, a w niej takich środków dydaktycznych jak podręcznik (analogowy lub cyfrowy), w kształtowaniu obrazu wsi u uczniów, uważam za cenne i konieczne dla holistycznego ujęcia problemu społecznego odwzorowania przestrzeni. Według mnie nie można jednak uznać za uprawnione, poczynionych przez Kandydatkę w tym artykule, konkluzji. W tekście nie odnajduję bowiem solidnego opisu procedury badawczej, w tym zwłaszcza kryteriów wyboru analizowanych serii wydawniczych oraz metodyki prowadzenia analizy strukturalnej, ikonograficznej czy doboru i układu treści. Część, która mogłaby być rzetelną analizą porównawczą, poprowadzoną wewnątrz puli podręczników polskich i angielskich oraz między tymi dwoma grupami, zdominowana została ogólnikowymi stwierdzeniami, bez odwoływania się do konkretnych źródeł, będących przesłanką dla sformułowanych wniosków. Z tego powodu, zdecydowanie polemizuję ze stwierdzeniem Habilitantki, iż *„artykuł stanowi dyskusję nad kondycją polskiego systemu edukacji geograficznej, a porównanie (...) oraz charakteru i treści dotyczących wsi i rolnictwa w podręcznikach do geografii w Polsce i w Anglii potwierdza, że stosowane w naszym kraju rozwiązania nie podążają za dorobkiem geografii jako dyscypliny naukowej ...”* (s. 24 autoreferatu).

Artykuł 7

W artykule siódmym autorzy zajęli się zagadnieniem tematykacji wsi. Rozpoznanie, wybór a następnie rozwijanie i wykorzystywanie na wielu płaszczyznach, motywu przewodniego danego miejsca, służyć może (oprócz celów marketingowych) zmienianiu i kreowaniu przestrzeni wsi. Stąd, zidentyfikowano w tekście dobre praktyki, które zastosowano dotąd w dwóch wsiach: Sierakowie Sławieńskim oraz w Masłomęczu. Analiza wybranych przykładów tematykacyjnych doprowadziła do ustalenia dużej roli wzmacniania relacji między ludźmi a przestrzenią oraz prawidłowego dopasowania planowanych działań do potencjałów miejsca w zapewnianiu powodzenia takim zabiegom. Stwierdzono, że możliwości kreowania nowych przestrzeni lub aktywizacji ich mieszkańców z zastosowaniem założeń tematykacji, są w Polsce bardzo duże. Podkreślono także, że właściwie wykorzystana tematykacja, jako metoda zarządzania rozwojem lokalnym, wymaga analizy i interpretacji istniejących uwarunkowań pod kątem planowanych zmian. Wnioski te mogą mieć zastosowanie przez władze lokalne w przypadku podejmowania kolejnych działań typizacyjnych na obszarach wiejskich.

Wkład Habilitantki w przygotowanie artykułu: przegląd literatury; zebranie materiału empirycznego; opracowanie części studiów przypadków.

Artykuł 8

W artykule ósmym kluczowym problemem badawczym ustanowiono przemiany strukturalne, jakie dokonały się na obszarze peryferyjnym (powiat wierszowski) a związane były ze wzrostem jego dostępności do dużych aglomeracji miejskich, po oddaniu do użytku drogi ekspresowej. Dostępność powiatu przeanalizowano jako studium przypadku wewnętrznych peryferii. Analizę poprowadzono z zastosowaniem trojakich metod, tj.: klasycznych analiz danych statystycznych, pól semantycznych treści dokumentów strategicznych oraz wywiadów pogłębionych ze specjalistami zawodowo zajmującymi się planowaniem rozwoju regionalnego i lokalnego. Ci ostatni werbalizowali kluczowe problemy badanego obszaru. Uwzględnienie dwóch wspomnianych perspektyw, tj. strukturalnej i eksperckiej, pozwoliło na ocenę szans i zagrożeń w zakresie przewycięzania peryferyjności w jej wymiarze geograficznym i społecznym. W tym artykule za szczególnie wartościowe uważam wzorcowe zastosowanie się do zasady triangulacji metod, co znacząco podnosi wiarygodność uzyskiwanych wyników oraz zapewnia warunki do jak najpełniejszego oglądu badanej rzeczywistości. Triangulacja ogranicza ryzyko formułowania ocen i konkluzji z jednej perspektywy. Na ten aspekt zwrócili uwagę autorzy artykułu podkreślając, na przykład, że wynik analiz danych statystycznych skłaniał do wniosku o wzroście dostępności powiatu a wyniki badań jakościowych wskazały, że jest to nadal obszar zdecydowanie peryferyjny.

Wkład Habilitantki w przygotowanie artykułu: zebranie materiału empirycznego; opracowanie fragmentów metodologii, części Wieruszów County as an inner periphery oraz części: coping strategies for Wieruszów County.

Artykuł 9

Cykl zamyka artykuł poświęcony metodologii oceny spójności interwencji terytorialnych dotyczących sprawiedliwości przestrzennej w Europie. Autorzy opracowali zintegrowany model identyfikacji skutków i mechanizmów poprawy sprawiedliwości przestrzennej. Przygotowali scenariusze rozwoju obszarów, w których wdraża się do praktyki działania interwencyjne. Bazując na teorii zmiany wypracowali schemat prezentujący prawdopodobne efekty podjętych działań. Wszystkie trzy kroki w proponowanym postępowaniu zostały rzeczowo omówione i prawidłowo uargumentowane. Sprawdzili w praktyce zastosowanie tej metodologii do analizy interwencji w Lewis (Szkocja). Tym samym, tekst dostarczył innym badaczom klarownego kompendium wiedzy o prawidłowym analizowaniu, kontroli i modelowaniu działań na rzecz

umacniania sprawiedliwości przestrzennej i podnoszenia konkurencyjności konkretnych obszarów.

Wkład Habilitantki w przygotowanie artykułu: współpraca nad opracowaniem koncepcji, zakresu, układu treści, zebranie materiału empirycznego, opracowanie części wyników, formułowanie wniosków [uwagi co do udokumentowania wkładu dr P. Tobiasz-Lis w przygotowanie tego artykułu zamieściłam w ocenie formalnej cyklu].

Podsumowując tę część oceny, stwierdzam że w ramach cyklu Kandydatka podjęła się oryginalnego, interdyscyplinarnego i niewystarczająco dotąd zeksplorowanego przez geografów społeczno-ekonomicznych, zagadnienia szeroko pojętej percepcji i wyobrażeń przestrzeni. Sformułowany problem posadowiła w solidnym przeglądzie literatury, obudowała aparatem pojęciowym i metodologicznym. Wykazała możliwości zastosowania opracowanych metod i narzędzi do konkretnych działań o charakterze naukowym oraz aplikacyjnym.

Ocena pozostałej aktywności naukowej

Dr P. Tobiasz-Lis jest pracownikiem naukowym aktywnie publikującym wyniki swoich badań. Jej dorobek za lata 2008-2023 obejmuje 2 monografie, 22 rozdziały w monografiach oraz 14 artykułów naukowych w czasopismach krajowych i międzynarodowych (nie wliczam tu 9 publikacji stanowiących osiągnięcie naukowe). Habilitantka spopularyzowała wyniki swoich badań naukowych na konferencjach krajowych (24 wygłoszone referaty) oraz zagranicznych (26 referatów). Analizując dynamikę aktywności publikacyjnej, dostrzegam jej prawidłowy wzrost po uzyskaniu przez Kandydatkę stopnia doktora oraz różnorodny charakter wydawanych przez nią prac (monografie, artykuły naukowe, rozdziały w monografiach, raporty-ekspertyzy, opracowania popularnonaukowe). Oznacza to, że Habilitantka opanowała różne formy warsztatu pisarskiego, co jest niezbędną umiejętnością w karierze samodzielnego pracownika naukowego. Jej publikacje mają zarówno charakter autorski, jak i zespołowy. Należy zauważyć, że w ostatnich latach Kandydatka zdobyła też doświadczenie w opracowywaniu wyników badań we współpracy z naukowcami z innych krajów.

Według dostarczonej przez Habilitantkę dokumentacji, jej publikacje były cytowane 24-krotnie w bazie Web of Science, 34-krotnie w bazie Scopus a 225-krotnie według Google Scholar. Indeks Hirscha według Web of Science wyniósł 3 a Google Scholar 9 (stan na 24.05.2023). Wskaźniki te uważam za akceptowalne.

W dorobku, który Kandydatka wypracowała w trakcie swojej kariery naukowej (z pominięciem wchodzących do osiągnięcia habilitacyjnego) dostrzegam, wyraźnie sprecyzowane i konsekwentnie realizowane zainteresowania badawcze, które wpisują się w trzy konteksty czyli: społeczno-kulturowy, funkcjonalno-przestrzenny oraz polityki regionalnej, a zwłaszcza planowania rozwoju lokalnego. Badania prowadziła głównie w ramach kolejnych projektów

naukowych, w które była zaangażowana. Pokłosem tego były publikacje nawiązujące do tematów realizowanych projektów. Generalnie dotyczyły one problematyki postrzegania, najpierw przestrzeni zurbanizowanych (zwłaszcza w pierwszej fazie rozwoju naukowego do roku 2018), potem obszarów wiejskich a ostatecznie uwarunkowań i mechanizmów rozwoju regionalnego i lokalnego w różnych skalach układów przestrzennych. Każdy z wymienionych problemów dr P. Tobiasz-Lis rozpatrywała w ujęciu teoretycznym oraz aplikacyjnym.

W „miejski” nurt w badaniach Kandydatki wpisują się prace poświęcone Łodzi, z których najważniejsze są jej autorskie monografie. Pierwsza z książek to owoc badań prowadzonych przez dr P. Tobiasz-Lis w ramach rozprawy doktorskiej. Prezentuje w niej wyniki badań dotyczących wyobrażeń mieszkańców Łodzi o przestrzeni miasta. W drugiej monografii, także poświęconej Łodzi, podjęła się oceny materializowania się czasu w przestrzeni miasta. Zaprezentowała w niej sposoby obrazowania i „czytania” czasu przez mieszkańców w trakcie ich codziennych działań, a także ich postaw wobec zapisu czasu (tego co było, jest, będzie) w materii miejskiej. Dokonała syntezy problematyki czasu w badaniach prowadzonych w naukach społecznych.

Analiza treści artykułów naukowych wskazuje, że Habilitantka prowadziła też badania związane z gentryfikacją przestrzeni miejskich, wpływem płci na wyobrażenia o Łodzi, procesami przemian społeczno-przestrzennych miast, poszukując i ustalając ich przyczyny oraz konsekwencje. Zajmowała się łódzką metropolią, badając i objaśniając procesy, które prowadzą do jej przekształcania tak w kierunku większej spójności, jak i narastania dywersyfikacji oraz analizując, (w skali mikro) problemy wynikające z dysproporcji.

W nurcie dotyczącym obszarów wiejskich zajmowała się społeczną percepcją oraz subiektywnym postrzeganiem wsi. Podejmowała badania dotyczące turystycznych funkcji wsi, działań na rzecz pobudzania obszarów wiejskich do rozwoju np. poprzez tematyzację. W ostatnim okresie w jej dorobku ważne miejsce zajęły artykuły dotyczące problematyki rozwoju regionalnego i lokalnego, prezentujące wyniki badań nad dysproporcjami przestrzennymi w tym zwłaszcza metody ich diagnozy i przykłady działań prowadzących do wyrównywania szans.

Dr P. Tobiasz-Lis była, kilkakrotnie i przez różne gremia, wyróżniona za swoją działalność naukową, otrzymując nagrody indywidualne oraz zbiorowe. W puli tych osiągnięć chcę podkreślić, że: w roku 2011 otrzymała nagrodę Prezydenta Miasta Łodzi (2011) za monografie wieloautorskie „Łódzka Metropolia. Problemy integracji gospodarczej” i „Łódzka Metropolia. Problemy integracji społecznej i przestrzennej” a w 2017 nagrodę indywidualną III° Rektora Uniwersytetu Łódzkiego (2017) za monografię naukową „Czas i miejsce w badaniach geograficznych. Przykład Łodzi”. Kandydatka, w latach 2019-2021, pobierała także Stypendium Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla wybitnych młodych naukowców.

Ocena aktywności naukowej realizowanej poza jednostką macierzystą i współpracy międzynarodowej

Dr P. Tobiasz-Lis wykazuje wysokie zaangażowanie w realizację projektów naukowych (głównie jako wykonawca, raz jako kierownik) krajowych i zagranicznych, finansowanych tak ze środków centralnych, jak i funduszy europejskich. W ocenianym okresie pracowała łącznie w 12 projektach. Wśród nich były tak znaczące granty, jak: RELOCAL, DESIRA czy AGRI DATA VALUES, finansowane z programu HORIZON. Taką częstotliwość i poziom zaangażowania w liczne, prestiżowe i międzynarodowe projekty badawcze, uważam za wyróżniający i epizodycznie spotykany wśród osób ubiegających się o stopień doktora habilitowanego w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Dostrzegam też i wysoko oceniam, że Kandydatka w kolejnych latach włączała się w granty coraz ściślej powiązane z badaniami przestrzeni wiejskich i podejmujące nowe, ważne problemy tych obszarów, takie jak: cyfryzacja i ocena konsekwencji społeczno-gospodarczych tego procesu czy inteligentne gospodarstwa rolne. Uczestniczyła w licznych warsztatach i spotkaniach projektowych (w łącznym wymiarze 40 dni).

Dr P. Tobiasz-Lis w roku 2013 odbyła trzytygodniowy staż naukowy, sfinansowany w ramach International Research Staff Exchange Scheme (IRSES) – Marie Curie Actions, w trakcie którego realizowała temat dotyczący bazy ekonomicznej aglomeracji Nowosybirsk. Rezultatem stażu jest, między innymi, artykuł naukowy opublikowany w Przeglądzie Geograficznym w roku 2016, dotyczący funkcji gospodarczych regionu miejskiego Nowosybirsk. Rozwijała współpracę naukową na polu dydaktycznym poprzez wyjazdy zagraniczne w ramach programu Erasmus +. Prowadziła zajęcia na Uniwersytecie Gloucestershire w Cheltenham (Wielka Brytania), Uniwersytecie Wschodniej Finlandii w Joensuu (dwukrotnie) oraz na Uniwersytecie w Bukareszcie.

Poza współpracą międzynarodową, realizowaną w ramach projektów naukowych, Kandydatka aktywnie działała w tematycznych grupach eksperckich. W tym zakresie, za najważniejszy przejaw jej aktywności, uważam podjęcie w roku 2016 działalności w komisji Międzynarodowej Unii Geograficznej, która zajmuje się kwestiami równoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Kandydatka brała udział w pięciu spotkaniach naukowych, organizowanych przez tę komisję w różnych krajach.

Habilitantka prowadziła ożywioną współpracę naukową z badaczami z innych ośrodków naukowych w Polsce, zwłaszcza w trakcie działań w inicjatywach o charakterze wdrożeniowym, dotyczących rozwoju lokalnego obszarów wiejskich (*Tworzenie Sieci Najciekawszych Wsi, cz. 1; cz. 2, Inteligentny rozwój obszarów wiejskich*), co zaowocowało konkretnymi opracowaniami naukowymi i aplikacyjnymi.

Działalność dydaktyczna i organizacyjna

Dr P. Tobiasz-Lis pracuje na stanowisku naukowo-dydaktycznym. Z tego powodu w zakres jej zawodowych obowiązków wchodzi prowadzenie zajęć. Jako nauczyciel akademicki realizuje kursy specjalistyczne, powiązane z problematyką społeczną oraz rozwoju regionalnego i lokalnego, na różnych kierunkach studiów (geografia, gospodarka przestrzenna, planowanie i organizacja przestrzeni, turystyka i rekreacja, studia regionalne, regionalistyka kulturowa, geoinformacja, filologia rosyjska). Prowadzi zajęcia dla studentów szkoły doktorskiej. Są to kursy: *Konserwatorium z rozwoju myśli i teorii geograficznej* oraz *Aplikowanie o projekty naukowe i ich realizacja*. Była promotorką w 29 pracach licencjackich oraz 12 pracach magisterskich a także promotorką pomocniczą w dwóch przewodach doktorskich [A. Traczyk pt. *System organizacji przestrzennej gospodarki warzywniczej w województwie łódzkim na początku XXI wieku*; P. Grzyś pt. *Wpływ nieformalnych inicjatyw obywatelskich na kształtowanie przestrzeni miejskiej*]. Zdobyła kompetencje w realizowaniu kursów i koordynowaniu staży naukowych dla studentów zagranicznych. Potwierdzeniem wysokiej jakości jej pracy dydaktycznej jest dwukrotne zajęcie (2016; 2022) trzeciego miejsca w plebiscycie absolwentów na kierunku Studia Regionalne na Uniwersytecie Łódzkim na najlepszego nauczyciela akademickiego.

Kandydatka ma doświadczenie w działaniach popularnonaukowych. Od roku 2007, jako wolontariusz, uczy geografii w Szkole Podstawowej Fundacji Oświatowej „Nasza Szkoła”. Jest autorką scenariuszy lekcji geografii w gimnazjum do serii podręczników „Świat bez tajemnic” oraz w szkole ponadgimnazjalnej do serii „Czas na Geografię” (Wydawnictwa Szkolnego PWN). Szkoliła także nauczycieli geografii w zakresie wykorzystania TiK procesach kształcenia.

Habilitantka pełniła funkcje organizacyjne na rzecz rodzimego uniwersytetu jako członek rady wydziału oraz Pełnomocnik Rektora UŁ ds. kierowania projektami ESPON, RELOCAL i CERV. Była członkiem komitetów organizacyjnych w dziesięciu konferencjach krajowych i zagranicznych.

KONKLUZJA

W mojej ocenie, prezentowany przez dr P. Tobiasz-Lis jako jej osiągnięcie naukowe, cykl publikacji zatytułowany „*Społeczne odwzorowanie przestrzeni. Koncepcja, metody, zastosowania*”, dostarcza nowej wiedzy dotyczącej koncepcji i praktyk badania społecznego odwzorowania przestrzeni. Za najważniejsze naukowe walory, przedłożonego przez Kandydatkę cyklu artykułów, uważam:

1). Sformułowanie i teoretyczno-metodologiczne opracowanie zagadnienia społecznego odwzorowania przestrzeni z naciskiem na problematykę uwarunkowań, przebiegu procesu i wieloaspektowych konsekwencji percepcji obszarów miejskich i wiejskich. Dzięki umiejętnej

syntezie stanu wiedzy teoretycznej oraz empirycznej Kandydatka wzbogaciła, dotąd stosowaną w geografii człowieka terminologię, o pojęcie „społecznego odwzorowania przestrzeni”. Przekonująco i rzetelnie uargumentowała tę pojęciową propozycję, sadowiąc ją w konkretnych ramach koncepcyjnych. Zastosowanie wypracowanych koncepcji zegzemplifikowała przykładami badań własnych.

2). Wypracowanie zestawu jakościowych metod badań społecznego odwzorowania przestrzeni wraz z empiryczną weryfikacją ich przydatności do badania przestrzeni miejskich i wiejskich. Zapisane w świadomości i pamięci ludzi spostrzeżenia dotyczące miejsc nie są dostępne dla badacza, póki ten nie zastosuje właściwych metod ich transferu ze sfery niematerialnej do postaci fizycznej – wytworu. Dopiero wówczas, kiedy wyobrazenie przybierze postać szkicu odręcznego, autorskiej fotografii, filmu czy tekstu, może stać się dla badacza przedmiotem poznania oraz interpretacji. Zaprezentowane przez Kandydatkę metody, czyli: odręczne szkice, eseje fotograficzne, mapy mentalne, mapy cyfrowe oraz wywiady biograficzno-narracyjne, stanowią konkretną i dobrze objaśnioną propozycję aparatu narzędziowego do „wydobycia” i rejestrowania obrazów/wyobrażeń obszarów wiejskich i miejskich. Mogą one, w mojej ocenie, zarówno służyć innym naukowcom zainteresowanym badaniem percepcji przestrzeni, jak i inspirować ich do własnych poszukiwań metod badawczych.

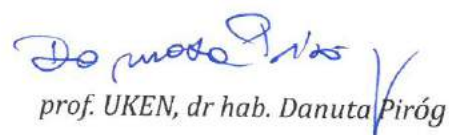
3). Spopularyzowanie metody pól semantycznych w badaniach z zakresu geografii społecznej. Kandydatka – co prawda jedynie użyła tej metody w czystej postaci, nie dokonując adaptacji czy nie wprowadzając innowacji – ale kilkakrotnie, na przykładzie różnego rodzaju tekstów (transkrypcje wywiadów, raporty tematyczne, eseje), dowiodła jej przydatności do, metodologicznie uzasadnionego, głębokiego eksplorowania kontekstów oraz znaczeń, które niesie w sobie badany tekst. Tym samym, dostarczyła geografom argumentów przemawiających za częstszym korzystaniem z metody pól semantycznych do naukowej analizy danych tekstowych.

4). Aplikacyjny charakter części wyników badań Kandydatki, które mogą być wdrażane do działań praktycznych na rzecz rozwoju lokalnego. Dotyczą one kroków mających na celu poprawę sprawiedliwości przestrzennej, właściwe wykorzystanie potencjałów danego miejsca (najczęściej wsi) do aktywizacji oraz niwelowanie nierówności w rozwoju obszarów wynikających, na przykład, z ich peryferyjności (tak w wymiarze geograficznym jak i społecznym). Z tego powodu badania Habilitantki uważam za spełniające postulat S. Leszczyckiego, który brzmiał „Geograficzne opracowania mogą i powinny dotyczyć problemów aktualnych i pożytecznych” (Leszczycki, 1968:16).

Podsumowując stwierdzam, iż przedstawione do oceny osiągnięcie naukowe w postaci cyklu publikacji, pod tytułem: **Społeczne odwzorowanie przestrzeni. Koncepcja, metody, zastosowania** oraz pozostały dorobek naukowy **dr Pauliny Tobiasz-Lis, spełniają ustawowe wymogi stawiane kandydatom do stopnia naukowego doktora habilitowanego** (art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dn. 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r. poz. 742 ze zm.).

Wnoszę o dopuszczenie Kandydatki do kolejnego etapu postępowania habilitacyjnego w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.

Kraków, 19 lutego, 2024 r.

prof. UKEN, dr hab. Danuta Piróg

Uniwersytet Komisji
Edukacji Narodowej
w Krakowie

ul. Podchorążych 2
30-084 Kraków
www.uken.krakow.pl

Kancelaria Uczelni
tel. 12 662 60 14
info@uken.krakow.pl